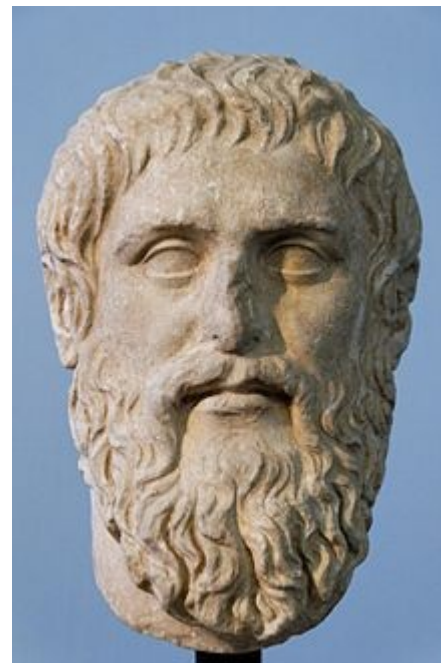

Platon (427-347)

- Elev av Sokrates
- Dypt berørt av måten Sokrates døde på → argumenterte mot demokrati («middelmaßdighetens tyranni»)
- Sterkt påvirket av Parmenides, Heraklit, Pythagoras

Platon (427-347)

- Utviklet Sokrates' filosofi til en systematisk lære.
  - Omfatter alle filosofiens hovedområder (metafysikk, epistemologi, etikk, estetikk)
  - A.N Whitehead: «The safest general characterization of the European philosophical tradition is that it consists of a series of footnotes to Plato.»

Platons dialoger

- De aller fleste av Platons tekster er dialoger (ofte med Sokrates i hovedrollen)
- Tre faser:
  - Tidlige dialoger: Sokrates som en «naiv utspørre».
  - Midtre dialoger: idélæren
  - Sene dialoger: problemer i idelæren

Idélæren

- Problem: Hva er det *uforanderlige* og *evige*, det *grunnleggende prinsippet*?
- Platons svar: perfekte, ikke-sansbare *idéer*
- Platon var en *dualist*: virkeligheten er delt i to:
  - Det sansbare, uperfekte og foranderlige (lavere nivå)
  - Det usansbare, perfekte og uforanderlige (høyere nivå)
- Idéene ligger til grunn for alt som eksisterer
- Materielle, sansbare ting er bare ufulkomne *kopier* eller *skygger* av ideene.

Idélæren

- Både en ontologisk og epistemologisk teori:
  - Ontologi: Ideene er det som «virkelig» eksisterer – andre ting er bare mer eller mindre gode *tilnærminger* til ideene.
  - Epistemologi: Genuin *viten* dreier seg om ideene – kunnskap om materielle ting er bare *antakelse*.

Argumenter for idélæren

- Vi kan tenke på geometriske objekter som f. Eks. *perfekte sirkler*.
- Men ingen *konkrete* sirkler er perfekte (de er bare mer eller mindre gode *tilnærminger* til en perfekt sirkel).
- Da må en perfekt sirkel eksistere som en ikke-konkret, dvs en *abstrakt* ting.
  - Geometrisk kunnskap dreier seg om *idéer* om geometriske objekter
  - Disse befinner seg i *idéverdenen*

Argumenter for idélæren

(1) $3+5=8$

(2) $3+5=11$

- Hva er det som gjør at utsagn (1) er sann mens (2) er usann?
  - Det kan ikke være de materielle symbolene selv.
  - Aritmetiske sannheter kan ikke være om materielle objekter, men om ideer.
  - Matematikkens begreper henviser til ideer, og ideene ligger til grunn for matematisk sannhet.
  - Det samme gjelder for *alle* begreper

Tre lignelser

- Sollignelsen
  - Illustrerer hvordan vi kan erkjenne idéene, samt den overordnede statusen av *Det godes idé*
- Linjelignelsen
  - Illustrerer samsvaret mellom virkelighetens nivåer og nivåer av erkjennelse
- Hulelignelsen
  - Illustrerer stigningen til et høyere nivå av erkjennelse

Sollignelsen

- En analogi mellom sanseerfaring og innsikt i ideene (sansing og tenkning):
  - Sansing:
    - Solen gjør alle sansbare ting synlige for oss
  - Tenkning:
    - *Det godes idé* gjør alle tenkbare ideer forståelige for oss
      - Det godes idé har en overordnet status: den «kaster intellektuelt lys» over de andre ideene

Linjelignelsen

- En rangordning av det som eksisterer og vår kunnskap om det:
- Tenkning   Viten:
  - 1) Ideer   Innsikt
  - 2) Matematikk   Gjennomtenkning
- Sansing   Antagelse:
  - 3) Materielle ting   Tro
  - 4) Bilder   Innbilning

Linjelignelsen: Viten

1) Ideene

- Genuin, forutsetningsløs innsikt dreier seg om ideene, som er det mest virkelige av alt som eksisterer (med Det gode's ide det mest virkelige av ideene)

2) Matematiske objekter

- Matematikken benytter seg av bilder → matematisk viten er ikke helt ren tenkning.
- I matematikk må man bruke grunnantagelser som ikke kan begrunnes → matematisk viten er ikke forutsetningsløs
- Matematiske objekter er tidsløse og abstrakte, men likevel «kopier» av ideer.

Linjelignelsen: Antagelse

3) Materielle ting

- Vi er overbevist om at det vi sanser er selve virkeligheten, men dette er ikke viten, bare *tro*
- Materielle ting er ufullkomne kopier av ideene

4) Bilder, skygger

- Bilder er bare «kopier av kopier», det minst virkelige av alt
- Vår erkjennelse om bilder er illusorisk: vi innbiller oss at skyggen/bildet er tingen

Hulelignelsen

Platons menneskesyn

- Dualisme, sjel vs kropp:
  - Sjelen:
    - Har slektskap med ideene: evig, udødelig, ikke-materiell
    - En intellektuell kapasitet – ikke en personlig sjel
    - Tenkning (erkjennelse)
  - Kroppen
    - Materiell, dødelig
    - Sansning (hindrer erkjennelse)

Platons menneskesyn

- Jo mer sjelen kan frigjøre seg fra kroppen, desto mer innsikt har man
- Genuin innsikt (i matematikk og ideene) kan ikke oppstå fra sansing
  - Den dreier seg om forestillinger vi har med oss helt fra fødselen
  - Læring = gjenerindring / gjenkjenning
  - Tenkeevnen gjenkaller noe vi allerede har visst, men har glemt.
    - (Eksemplet fra *Menon*, Sokrates og slavegutten, D&D s. 50-53)

Platons menneskesyn

- Sjelens tre deler:
  - Tenkning/fornuft
    - «Sitter i» hodet
    - Tilsvarende dygd: visdom/klokskap
  - Vilje
    - Brystkassen
    - Mot
  - Drift/begjær
    - Mellomgolvet
    - Måtehold

Platons etikk

- Dygden *rettferdighet* består i at sjelens tre deler samvirker i harmoni
- Mennesket fungerer på sitt beste når «intellektet er vist, viljen modig og driftene sindige» (D&D, s. 59) → *selvrealisering*
- Dette gjenspeiles direkte i Platons samfunnsfilosofi

Platons idealstat

- Et rettferdig samfunn har en klar arbeidsdeling der tre samfunnsklasser virker i harmoni
- Tre typer mennesker (tre typer sjel):
  - Styrte av fornuften: styrere / ledere
    - Filosofene har innsikt i ideenes verden, og dermed i ideen om den ideelle stat
    - «Filosofene må bli konger, og kongene må bli filosofer»
  - Styrte av viljen: forsvarere / administratorer
  - Styrte av driftene: næringsdrivende / produsenter

Platons idealstat

KLASSE	SJELSDEL	DYGD
Ledere	Tenkning	Klokskap/Visdom
Forsvarere	Vilje	Mot
Produsenter	Drift	Måtehold

Platons idealstat

- Hver klasse består av dem som er best egnet for de oppgavene klassen har
- Lederne plukkes ut gjennom utdanningssystemet
  - Læring i musikk, gymnastikk, militære ferdigheter, matematikk, dialektikk og filosofi
  - Bare de som klarer seg gjennom det høyeste trinnet kan bli ledere.

Platons idealstat

- Likestilling:
  - Det egentlige mennesket er *sjelen*
  - Forsjellene mellom kvinner og menn er biologiske
  - Kvinner og menn er dermed like kvalifisert til alle tre klasser, også til å bli ledere
- Medlemmer i de to øverste klassene skal ikke ha privat eiendom eller familie
  - Eiendom og familie fører til *egoisme* og tar oppmerksomheten bort fra klassens oppgave

Individ og samfunn

- Direkte parallell mellom *det gode liv* og *det gode samfunn*:
  - Fire dygder: visdom, mot, måtehold og rettferdighet
  - Rettferdighet består i *harmonisk samvirke* mellom de andre tre dygdene
  - Staten må styres av tenkerne, og på samme måte må individet la seg styre av tenkningen (uten å neglisjere driftene og viljen: <http://existentialcomics.com/comic/44>).